

INSTRUIRI LA DISTANȚĂ PENTRU JURNALIȘTI

COMUNICAREA ÎNTRE JURNALIȘTI ȘI POLITICIENI: CA SĂ NU-ȚI EVITE EMISIUNEA, NU-I INCOMODEZI?

Îndrumar pentru jurnaliști, realizat în baza consultației online,
oferite pe www.mediaforum.md

de **Liliana Barbăroșie**

LILIANA BARBĂROȘIE este jurnalistă cu o experiență de peste 18 ani în media audiovizuală din Republica Moldova. Este reporteră și realizatoare de emisiuni la Radio Europa Liberă. În paralel, din anul 2013, este moderatoare a emisiunii de dezbateri „Moldova în direct” la postul public de televiziune Moldova 1. De asemenea, este instructoare la Școala de Studii Avansate în Jurnalism, fondată de Centrul pentru Jurnalism Independent.

Platforma online pentru profesioniștii media www.MediaForum.md este editată de Consiliul de Presă din Republica Moldova.

Instruirile la distanță pentru jurnaliști se desfășoară în cadrul proiectului „Stimularea gândirii critice, promovarea metodelor alternative de profesionalizare și stimularea jurnalismului etic pe platforma online a profesioniștilor mass-media www.MediaForum.md”, implementat de Asociația Presei Independente (API), cu susținerea Programului Mass-Media al Fundației Soros-Moldova.

Opiniile exprimate în această publicație aparțin autoarei și nu implică neapărat poziția finanțatorului.

I. INTRODUCERE

Moderatorii de dezbateri politice de la televiziunile din R. Moldova se află acum într-un moment de cumpănă, întrucât niciodată în ultimul deceniu politicienii nu au evitat cu atâta îndârjire să apară în emisiuni „naranjate”, cu întrebări și format incomode. Putem doar să ne amințim cu nostalgie timpurile în care demnitari de cel mai înalt nivel, nu mai spun de miniștri sau lideri de partide, apăreau la emisiuni în care știau sigur că vor fi criticați, provocați, puși în situații incomode, fie de moderatori, fie de oponenții cu care, „culmea”, acceptau să se afle în același platou. Pas cu pas, astfel de emisiuni au devenit tot mai rare, apoi aproape au dispărut.

Când recent mi-a răspuns cu refuz la invitația de a se prezenta la o emisiune pe care o moderez până și președintele Igor Dodon, cel care altădată nu ar fi scăpat nicio ocazie să apară în fața telespectatorului postului public de televiziune, oricât de nemulțumit ar fi fost de întrebările jurnalistului, mi-am dat seama că am ajuns într-un punct critic.

Motive sunt mai multe, dar de bază e cel că puterea cu cele două poluri ale sale, adică atât partidul dominant al guvernării, cât și președintele Igor Dodon și partidul loial acestuia, au la dispoziție suficiente televiziuni, cu suficientă audiență, televiziuni pe care le controlează politic și care le asigură tot confortul de care au nevoie atunci când vor să-și promoveze mesajele. Pe fondul acestei situații, pe care eu o găsesc extrem de alarmantă pentru presă și pentru societate, dar și pentru viitorul democrației în general, și mulți dintre noi, jurnaliștii, par să fi pierdut esențialul. Și anume înțelegerea că rolul unui jurnalist este nu să-l menajeze pe politician, oricât de bine ar fi plătit și oricât de simpatic, agreabil și bine intenționat i-ar părea acest politician, nu să-i fie prieten, sau cu atât mai grav agent de imagine, ci să-l penalizeze în numele și în

interesul cetățeanului pentru ceea în ce greșește sau minte. Chiar cu riscul de a nu-l avea pe viitor în calitate de invitat în emisiune.

Dar ce sens ar mai avea, ați putea întreba, o emisiune de dezbateri politice fără protagoniștii principali? Într-o anumită privință ați avea dreptate. Doar deciziile ce influențează viața oamenilor sunt luate de cei cu puterea, de aceea un moderator de emisiuni ar fi obligat parcă să-l aducă în fața oamenilor pe cel care le determină destinele. Ceea ce pot afirma astăzi, absolut fără nici o ezitare, e că da, e obligat, dar nu cu orice preț. Mai ales dacă prețul pe care trebuie să-l plătească ar fi să facă compromisuri în fața politicianului, compromisuri dăunătoare meseriei, să devină „mai cuminte”, să se facă a nu observa problemele pe care le are politicianul și să accepte rolul de gazdă prietenoasă pe o platformă la care apelează pentru ca să se afirme.

Voi dezvolta ideile expuse mai sus în continuare, în răspunsurile pe care le-am oferit la întrebările formulate de vizitatorii platformei Mediaforum.md în cadrul consultației online, pe care am susținut-o la această temă la 14 mai 2018.

II. ÎNTREBĂRI ȘI RĂSPUNSURI

ÎNTREBARE: *Când aranjați cu cineva dintre oficiali participarea la emisiune, ce le spuneți în primul rând? Dacă spun că nu vin, cum îi convingeți?*

RĂSPUNS: Încerc să le explic care este nevoia ca să avem o discuție într-o emisiune ca cea pe care o moderez. Categorical nu le promit să fiu cuminte.

ÎNTREBARE: *Ce greșeli ați făcut în comunicarea cu politicienii, din care ați învățat?*

RĂSPUNS: Nu știu dacă pot numi asta greșală, dar, din păcate, trebuie să recunosc faptul că sunt în situația în care mulți dintre politicienii importanți acum în arcul guvernamental mă evită. Dl Președinte, care anterior accepta invitația ori de câte ori i-o lansam, spre deosebire de demnitarii democrați, a refuzat și el ultima invitație, spunând că nu-l las să vorbească. Asta e. Viața merge înainte. Noi ne facem meseria așa cum știm că e bine. Și, din păcate, mă simt adesea nevoită să comentez cu alții ceea ce face Președintele sau alți demnitari. Dar cred că e mai bine așa decât să cedez eu. Pentru că asta ar însemna că nu-mi mai fac onest meseria.

ÎNTREBARE: *O întrebare care e valabilă mai mult pentru jurnaliștii din presa scrisă. De multe ori, politicienii acceptă să acorde un interviu cu condiția că vor vedea (și redacta) materialul înainte de publicare. Pot sau nu pot accepta jurnaliștii astfel de compromisuri?*

RĂSPUNS: Răspunsul meu este categoric NU. Și argumentez în felul următor: fie aveți încredere în mine și în instituția pe care o reprezint, fie nu. Și dacă aveți încredere, atunci trebuie să admiteți că vă voi cita corect, cu acuratețe, că nu voi denatura mesajul Dvs. (iar eu fac efort maxim ca să nu se întâmple asta), iar dacă nu aveți încredere, atunci nu aveți. Am avut, firește, situații când, urmare a unui interviu, demnitarul s-a ciocnit cu unele probleme și a vrut să redactăm ceea ce am scos în titlu (deși era un citat exact). I-am spus că nu, fie își retrage total interviul (are dreptul), fie el rămâne așa cum ni l-a dat prima dată. E corect așa și politicienii trebuie obișnuiți cu asta.

ÎNTREBARE: *Și cum procedăm în situațiile când invitații cer întrebările înainte de emisiune? Ți s-au întâmplat așa situații? Cum ai procedat?*

RĂSPUNS: Din nou le răspund cu un categoric NU. Compromisul maxim pe care îl pot face e să-l anunț pe interlocutor temele principale, reperele discuției. Procedam așa și în cazul diplomaților care, așa cum probabil știm cu toții că se întâmplă, vor să știe ce o să discutăm. Doar reperele discuției, atât.

ÎNTREBARE: *Urmăresc uneori emisiunea moderată de Dvs. și am observat că unii politicieni se așteaptă la întrebări inofensive sau cel puțin neutre, cărora să le facă față ușor. Iar pe parcurs se încordează și se supără când văd că îndrăzniți să îi întrebați ceva incomod sau să-i contraziceți. Ei mai vin ulterior în emisiune? Cum refaceți relația cu ei? Vă reproșează ceva după emisiune?*

RĂSPUNS: Bună observație. Și am două explicații de ce mi se întâmplă asta. În primul rând, pentru că *politicienilor tot mai rar li se în-*

tâmplă, din păcate, să fie „încolțiți”; și-au „tras” propriile instituții unde merg ca la ei acasă și nu sunt deranjați. În cel de-al doilea rând, ei nu știu de ce, cred că dacă vin la postul public de televiziune, ar trebui să fie tratați cumva mai domol. Și da, de obicei, mă evită după astfel de experiențe. Cu unii, reușesc să-mi restabilesc cumva comunicarea. Fie că trece timpul și li se atenuază furia. Alții, însă, păstrează supărarea mai mult. Dificultatea vine din faptul că au la îndemână instituțiile lor, care îi menajează. Dacă nu ar fi așa, ne-ar fi mai ușor tuturor. Dar după emisiune nu obișnuiesc să stau cu invitații la taclale. În mod intenționat. Ca și înainte de... Să se obișnuiască că tot ce avem de spus, spunem în emisie directă.

Liliana Barbăroșie în discuție cu ambasadorul României în Republica Moldova, Daniel Ioniță. (Emisiunea Moldova în direct, Moldova 1, 6 martie 2018)

ÎNTREBARE: *Dar pe Europa Liberă? Se întâmplă să se supere și să nu vină în studio sau să nu răspundă la telefon?*

RĂSPUNS: Sigur. Și sigur că nu câștigăm nici noi, nici ei din asta. Dar cred că trebuie să pornim de la următoarea convingere: dacă vă supărați, noi o să supraviețuim. Dar compromisuri nu facem. Compromisuri în fața meseriei, am în vedere.

ÎNTREBARE: *Încă o întrebare, dacă îmi permiteți. Comunicarea politică presupune informare și documentare. Dumneavoastră de unde vă informați? De asemenea, poate ne recomandați niște cărți bune de citit care ne-ar ajuta să înțelegem mai bine comportamentul politicianilor în general și, de asemenea, aș vrea să ne spuneți dacă credeți că politicienii moldoveni au un comportament specific, inclusiv față de presă, diferit de al celor de peste hotare. E o altă cultură a comunicării aici? De ce depinde ea? Au un rol și consilierii politicianilor, anturajul lor?*

RĂSPUNS: Ce ține de informare, nu sunt soluții bătute în cuie, calapoade. Eu am învățat să mă informez de peste tot, adică citesc tot ce există pe piață. Și obișnuiesc să-mi fac zilnic notițe pe marginea temelor importante. Dar am privilegiul să pot discerne între informația credibilă și cea îndoielnică. Și mai am un privilegiu mare - deschiderea pe care ne-o oferă instituția noastră către ce scrie presa internațională. Adică, dacă apare un subiect important undeva în lume, noi neapărat o să știm despre el. Instituția e mare și lucrează aproape peste tot.

Cât despre cărți, nu o să vă ajute asta. Ceea ce poate să vă ajute e să aveți curaj și răbdare ca să discutați cu politicienii. Doar astfel puteți

învăța să comunicați cu ei. De exemplu, dacă se votează ceva în Parlament, eu pot să vorbesc cu doi-trei politicieni, uneori mai mulți, ca să le aflu părerea. Nu neapărat pentru a-i cita, ci pentru ca să-mi dau seama de perspectivele lor asupra chestiunii. Așa mi-am creat în timp un grup de oameni cu care vorbesc mai des despre ceea ce se întâmplă. Așa apar sursele, așa îți dai seama de dedesubturi în anumite subiecte. Dar o condiție absolut obligatorie e să fiți onești cu ei. Adică dacă vă cere să nu-i citați, nu cumva să treceți peste rugămintea lor de dragul bunei relații cu editorul/editora sau altceva de genul acesta. Și tot obligatoriu e să nu uitați că sunt surse „partizane” cum ar veni, că fiecare are anumite interese, deci să vă raportați cu înțelegerea acestui fapt la ceea ce vă spune.

Ce ține de specific. Aș spune că DA, au obiceiul să vorbească mult și să ajungă la subiect abia pe la sfârșitul alocuțiunii, dacă ajung. Și trebuie să-i întrerupi, și se supără că nu-i lași să desfășoare subiectul cum cred ei de cuviință. Apoi, să spună, dacă nu minciuni, atunci să evite răspunsurile tranșante.

ÎNTREBARE: *S-a întâmplat ca un politician, de exemplu, să vă spună că dacă vine cutare în emisiune, eu nu vin? Și dacă da, ce ați făcut în astfel de cazuri?*

RĂSPUNS: Și acesta e un obicei cu specific local. Depinde de situație. Dar întrebarea atunci e cine e cel mai important actor în acea situație? A cui informație are prioritate? Și în funcție de asta joci. Dacă, firește, nu refuză pentru simplul motiv că pur și simplu nu vrea să se confrunte direct cu oponentul. Atunci nu merită de cedat.

ÎNTREBARE: *Există politicieni în Republica Moldova care nu se prea duc pe la emisiuni. Vlad Plahotniuc (dar sunt și alții), de exemplu, nu a apărut niciodată la PRO TV sau la TVM. Cum credeți, de ce? Sunt pretențioși, se tem că nu vor face față unor moderatori cu caracter sau de ce? Pe dl Vlad Plahotniuc l-ați invitat vreodată în emisiune?*

RĂSPUNS: De ce nu apar? Pentru că desconsideră cetățeanul și presa. Apoi, pentru că și-au tras instituții media unde apar și sunt puși în situații confortabile. De ce ar merge într-un platou în care ar putea exista o dezbatere autentică, nu-i așa? *În particular, Vlad Plahotniuc, cred că e conștient că are o problemă mare cu imaginea pe care și-o poate proiecta într-o discuție nearanjată, puterea de convingere etc. Și merge pe interviuri aranjate, adică în care i se trimit întrebări, deși mă îndoiesc și că i se trimit, mai degrabă atunci când vrea să transmită un mesaj, mimează un interviu, iar ceea ce scrie acolo e „opera” consilierilor.* Cel puțin asta e impresia pe care o lasă interviurile domniei sale.

Din păcate, situația azi e mai proastă decât anii trecuți, când de voie, de nevoie, mai apăreau și la televiziuni unde riscau să fie înfrunțați. Vă mai amintiți cum era „biciuit” Igor Dodon în anumite platouri, sau Andrian Candu? Acum tot mai rar se întâmplă. Și asta va continua atâta timp cât vor exista monopoliurile media despre care am tot vorbit.

Și da, l-am invitat în câteva rânduri pe dl. Plahotniuc, dar, precum ați observat, fără succes.

ÎNTREBARE: *Cum pot fi abordați politicienii demagogi? Mulți dintre politicieni, demnitari, aplică deseori această tactică, de a vorbi mult și despre nimic, fără a aborda problemele reale sau subiectele care îl vizează direct. Deseori se abat de la temă, prin discursuri stufoase și declarații fără conținut.*

RĂSPUNS: Personal, deja am ajuns la o tactică, cred, bună. Deci, cum fac eu: la început, când nu aveam prea multă experiență, îmi pregăteam multe-multe întrebări și alergam peste ele fără noimă, iar la final adesea constatam într-adevăr că nu am reușit să obțin niciun răspuns complet și relevant, sau aveam puține răspunsuri de acest gen. Acum, ceea ce fac e că îmi stabilesc două-trei teme esențiale ale discuției, care să fie cele mai importante în acest moment. Apoi, încerc să modelez variante de răspunsuri. Adică, chibzuiesc ce ar putea să răspundă interlocutorul meu, mai exact cum ar putea să evite un răspuns concret. Și îmi pregătesc argumente, date, cifre, citate suplimentare pe care să le pun pe tapet dacă văd că mă duce în altă parte decât trebuie. Citatele pe care le scot în joc trebuie să fie ale unor instituții reprezentative, cu pondere. De exemplu, dacă demnitarul spune că nu e adevărat că Republica Moldova nu a făcut nimic pentru lupta cu corupția, eu bag citatul din concluzia Consiliului European la această temă sau ce a spus ambasadorul UE despre asta. Și *principalul e să duci până la final subiectul, să nu-l lași în aer. Să nu lași întrebări fără răspuns.*

Am învățat să duc subiectul până la sfârșit. Asta e cea mai mare greșeală, cred, să lăsăm nelămurit subiectul și să sărim pe altul.

ÎNTREBARE: *Cum să obținem răspuns de la un politician, când tu îl întrebi, iar el îți răspunde cu altă întrebare sau cu totul altceva? Cum de insistat de obținut răspuns?*

RĂSPUNS: Răspunsul meu e că tu, ca jurnalist/ă, trebuie să controlezi dezbateră, să nu-l lași pe invitat să aibă senzația că el este șeful. Formula clasică e: în această emisiune eu, adică jurnalistul/a adică puntea de legătură între cetățean și domnia voastră, sunt cel/cea care pun întrebări, iar Dvs. trebuie să dați răspunsuri. E o capcană asta, când îți cere să răspunzi tu la întrebarea lui. Am văzut multe situații în care jurnaliștii s-au prins în această capcană. Nu, eu sunt într-un platon să-l întreb pe politician ceea ce interesează publicul, nu să răspund la întrebările politicianului.

Dacă oricum nu vrea să răspundă, asta spui: nu ați răspuns la întrebarea mea, las auditoriul să-și tragă concluzii de ce ați evitat această întrebare.